

Het profiel van de kandidaten voor de Europese verkiezingen (2004-2014)

*Wouter Wolfs, Jef Smulders,
Stef Commers en Steven Van Hecke*

www.kuleuven.be/verkiezingen2014

Inleiding

Deze analyse schetst het profiel van de Vlaamse kandidaten voor de Europese verkiezingen van 25 mei 2014 en is gebaseerd op de lijsten die de partijen hebben ingediend bij de Rechtbank van Eerste Aanleg te Mechelen en op informatie die voorhanden is op de websites van de politieke partijen en de individuele kandidaten. Dit onderzoek vergelijkt het profiel van de huidige kandidaten bovendien met de kandidaten uit 2004 en 2009 (en uit 1999 voor wat gender betreft). De analyse telt in totaal 411 kandidaten, gespreid over 21 lijsten.

Voor elke kandidaat wordt het geslacht, de leeftijd en de woonplaats nagegaan, alsook het al dan niet bekleden van een mandaat op lokaal, regionaal, nationaal of Europees niveau. In het onderzoek wordt ook bijzondere aandacht besteed aan de kandidaten op verkiesbare plaatsen. Als verkiesbare plaatsen beschouwen we het aantal zetels dat de partij bij de verkiezingen van 2009 heeft behaald, de eerstvolgende strijdplaats, de lijstduwersplaats en de eerste plaats bij de opvolgers. Als een partij in 2009 geen zetels behaalde, wordt de eerste plaats als strijdplaats beschouwd.

Dit onderzoek werd uitgevoerd door Wouter Wolfs, Jef Smulders en Stef Commers, onder leiding van professor Steven Van Hecke. Een groot deel van de data over de kandidaten voor de verkiezingen van 2014 werd verzameld door studenten politieke wetenschappen: Laurien Coenen, Inge Hannon, Kristof Peetermans, Johan Van den Brande, Boris Vanschoubroeck en Frederik Verhoeven. De auteurs zijn deze studenten dankbaar alsook dr. Sam Depauw (VUB) voor de data die hij vijf jaar geleden samen met Steven Van Hecke verzamelde over de kandidaten die deelnamen aan de Europese verkiezingen van 2004 en 2009.

Geslacht

In België geldt sinds 2002 de wettelijke regel dat het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke kandidaten op de kieslijsten niet groter mag zijn dan één. De partijen moeten met andere woorden evenveel mannen als vrouwen op de lijst zetten. Daarnaast moeten de eerste twee kandidaten van de lijst van een verschillend geslacht zijn. Voor de verkiezingen van 2004 gold evenwel een overgangsmaatregel waarbij de drie eerste kandidaten op de lijst niet van hetzelfde geslacht mochten zijn. Het was dus mogelijk dat de eerste vrouw op de lijst pas op de derde plaats stond.

Figuur 1: Aandeel vrouwen bij lijsttrekkers, verkiesbare plaatsen en verkozenen (1999, 2004, 2009 en 2014), in relatieve en absolute aantallen

	1999	2004	2009	2014
Vrouwelijke lijsttrekkers	50,0% 3	20,0% 1	37,5% 3	28,6% 2
Vrouwen op verkiesbare plaatsen	31,3% 10	46,7% 14	36,8% 14	35,3% 12
Vrouwelijke verkozenen	42,9% 6	28,6% 4	23,1% 3	-% -

Wanneer we de vrouwelijke lijsttrekkers voor de Europese verkiezingen onder de loep nemen, dan zien we dat het aantal niet is toegenomen. Tegenover 2009 en 1999 is er zelfs een achteruitgang. In 2014 zijn twee van de zeven lijsttrekkers vrouwen. In 2009 waren dat er drie van de acht. Bij de eerste Europese verkiezing na de inwerkingtreding van de nieuwe wetgeving over gelijke vertegenwoordiging, in 2004, was slechts één van de vijf lijsttrekkers een vrouw. Dit is opvallend, omdat bij de Europese verkiezingen in 1999 – toen de wetgeving dus nog niet van kracht was – maar liefst de helft van de lijsttrekkers een vrouw was. Vanuit dat opzicht was de situatie voor vrouwen dus gunstiger vóór de nieuwe wetgeving dan erna.

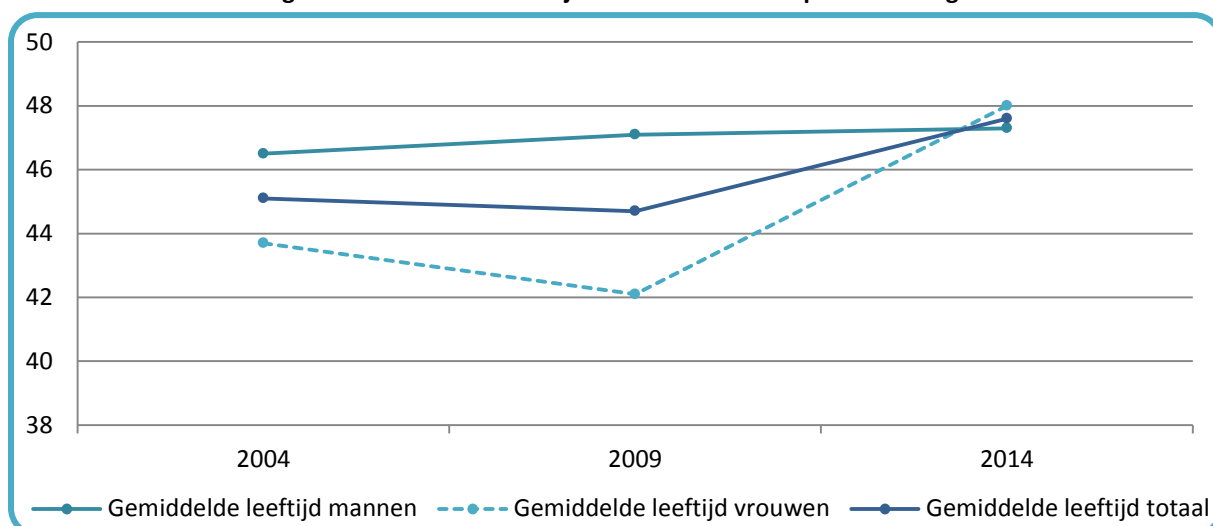
Ook wat het aantal vrouwen op verkiesbare plaatsen op de lijsten betreft, blijkt dat de praktijk minder rooskleurig is dan de theorie doet vermoeden. In 1999 werd slechts één op de drie verkiesbare plaatsen ingevuld door een vrouw. In 2004 steeg dit aantal wel naar 47%, maar in 2009 daalde het aantal vrouwen op verkiesbare plaatsen weer tot 37%. Bij de huidige verkiezingen is opnieuw slechts 35% of één op drie van de kandidaten op verkiesbare plaatsen een vrouw.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat ook het aantal vrouwelijke verkozen in het verleden steeds een stuk lager lag dan het aantal mannelijke verkozenen. Bij de Europese verkiezingen van 1999 waren nog 6 van de 14 verkozen parlementsleden een vrouw. In 2004 waren dit er nog maar 4 van de 14 en in 2009 werden slechts 3 vrouwen op een totaal van 13 parlementsleden naar het Europees Parlement gestuurd. Dit is minder dan een kwart. Ook bij deze verkiezingen lijkt daar geen verandering in te zullen komen. Op basis van het lage aantal vrouwen op verkiesbare plaatsen, verwachten we dat slechts 4 van de 12 verkozenen – of één derde – vrouwen zullen zijn.

Leeftijd

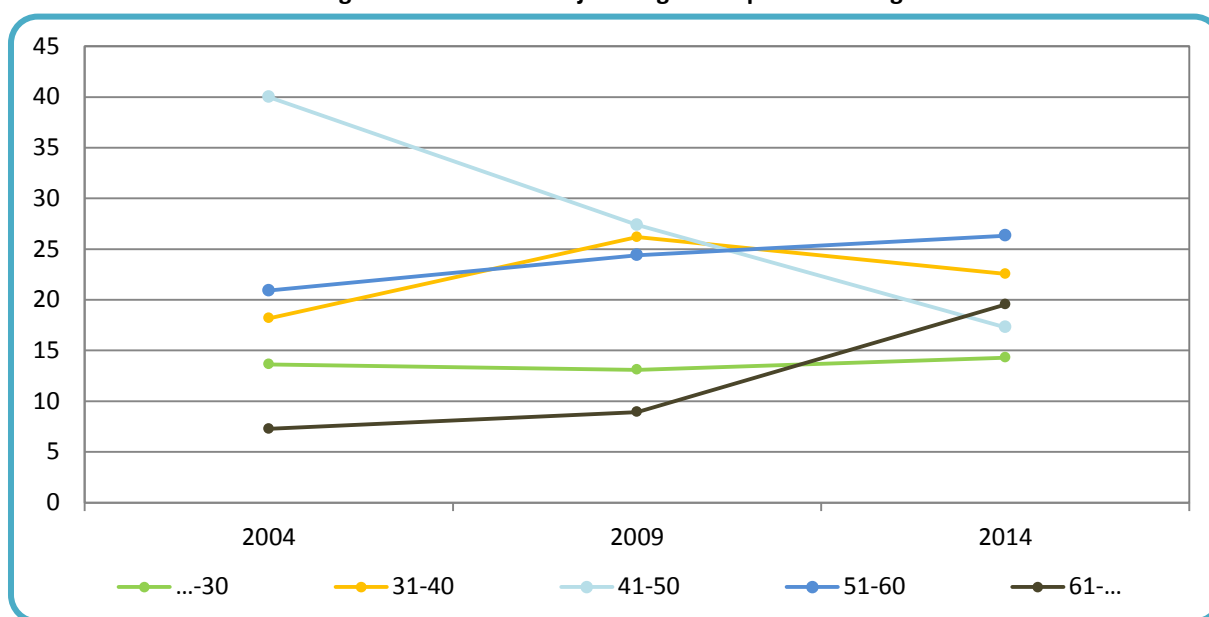
De gemiddelde Vlaamse kandidaat voor de Europese verkiezingen is 47,6 jaar. Dit is iets ouder dan de gemiddelde kandidaat voor verkiezingen van 2009 (44,7) en 2004 (45,1). Deze stijging is vooral te wijten aan de toegenomen gemiddelde leeftijd van de vrouwen. In 2004 lag die nog op 43,7 jaar, in 2009 was dit 42,1 jaar. Voor deze verkiezingen ligt de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke kandidaten met 48 jaar voor de eerste keer zelfs hoger dan die van de mannen (47,3). Die is overigens niet erg veel veranderd tegenover de verkiezingen van 2004 (46,5) en 2009 (47,1).

Figuur 2: Gemiddelde leeftijd van de kandidaten per verkiezing

Het aantal jonge kandidaten (30 jaar en jonger) blijft relatief stabiel (14%). Bij de leeftijdscategorie 31- tot 40-jarigen is er een dalende tendens ten opzichte van 2009. Die daling is echter nog markanter bij de middelste leeftijdscategorie: terwijl bij de verkiezingen van 2004 nog 40% van de kandidaten tussen 40 en 50 jaar oud was, is hun aandeel 10 jaar later ruim gehalveerd tot minder dan 20%. Daar staat tegenover dat het aandeel van de 51- tot 60-jarigen licht is toegenomen: van 21% in 2004 tot 26% in 2014. De meest significante toename kunnen we waarnemen bij de laatste categorie: de kandidaten ouder dan 60 jaar. Hun aandeel nam toe van 7% in 2004 over 9% in 2009 tot bijna 20% bij de verkiezingen van 2014. Globaal resulteert dat in een evenwichtige verdeling van kandidaten van de verschillende leeftijdscategorieën op de kieslijsten. De verschillende categorieën zijn immers goed voor telkens tussen de 15 en de 25% van de kandidaten. In 2004 was het verschil tussen de categorie met het grootste (40%) en kleinste aandeel (7%) veel groter.

Figuur 3: Aandeel leeftijdscategorieën per verkiezing

Tussen de partijen zijn er echter duidelijke verschillen merkbaar. CD&V, Groen en N-VA schommelen met een gemiddelde leeftijd van respectievelijk 48,2 jaar, 45,7 jaar en 48,2 jaar rond de algemene gemiddelde leeftijd van 47,6 jaar. De gemiddelde leeftijd van de Open Vld- en Vlaams Belang-kandidaten ligt iets hoger: respectievelijk 50,8 en 50,3 jaar. Het grootste gemiddelde verschil ligt tussen de kandidaten van sp.a en PVDA. PVDA heeft met 52,4 jaar de hoogste gemiddelde leeftijd van alle Vlaamse partijen. Naast de zeer jonge Europese lijsttrekker – overigens ook de jongste kandidaat van alle lijsten – hebben zij nog slechts één kandidaat in de laagste leeftijdscategorie (tot en met 30 jaar) en eveneens slechts één kandidaat in de leeftijdscategorie 31 tot 40 jaar. sp.a daarentegen heeft met een gemiddelde leeftijd van 38 jaar veruit de jongste Europese kieslijst. Drievierde van de kandidaten is jonger dan 40 jaar; de gemiddelde leeftijd van de opvolgers is zelfs maar 33 jaar. Het is tevens de enige partij waarvan de gemiddelde leeftijd is afgenomen ten opzichte van 2009. In 20014 is de oudste kandidaat 83 jaar en staat op de lijst van Open Vld.

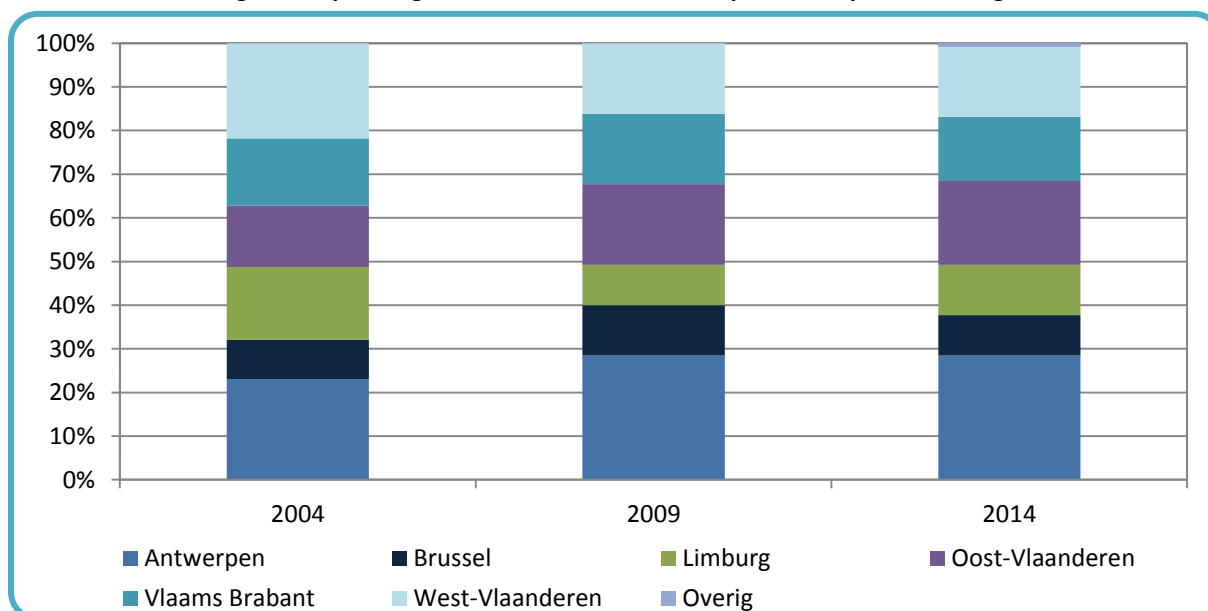
Figuur 4: Gemiddelde leeftijd van de kandidaten per partij (2004, 2009 en 2014)

	2004	2009	2014
PVDA			52,4
Open Vld	47,1	46,0	50,8
Vlaams Belang	46,1	46,4	50,3
CD&V	40,8	46,1	48,2
N-VA	48,8	47,4	48,2
Groen	47,3	41,8	45,7
sp.a	43,1	42,3	38,0
LDD		46,5	
Spirit/SLP	42,8	41,2	
Vivant	41,5		

Woonplaats

De regionale spreiding van de kandidaten is over de jaren heen relatief stabiel gebleven. De meeste kandidaten – 27,8% – zijn afkomstig uit de provincie Antwerpen. Deze provincie levert ook vier van de zeven lijsttrekkers: Bart Staes van Groen, Johan Van Overtveldt van N-VA, Kathleen Van Brempt van sp.a en Gerolf Annemans van Vlaams Belang. Ook Vlaams-Brabant (Marianne Thyssen – CD&V), Oost-Vlaanderen (Guy Verhofstadt – Open Vld) en West-Vlaanderen (Tim Joye – PVDA) tellen een lijsttrekker. Alleen de provincie Limburg heeft geen lijsttrekker.

Figuur 5: Spreiding van de kandidaten over de provincies per verkiezing

Ook tussen de partijen zijn er verschillen. Bij Vlaams Belang is de overgrote meerderheid van de kandidaten bijvoorbeeld afkomstig uit Antwerpen: 11 van de 19 kandidaten. De partij heeft overigens geen kandidaten met als woonplaats Brussel. PVDA heeft dan weer geen kandidaten uit Vlaams-Brabant op de lijst.

Wat de verhouding stad-platteland betreft, stellen we vast dat in 2014 iets meer dan de helft (50,8%) van alle kandidaten afkomstig is uit één van de dertien Vlaamse centrumsteden (Aalst, Antwerpen, Brugge, Genk, Gent, Hasselt, Kortrijk, Leuven, Mechelen, Oostende, Roeselare, Sint-Niklaas en Turnhout) of hoofdstad Brussel. Wel zijn er hier opvallende verschillen tussen de partijen. De voorbije verkiezingen bleek al dat de aanhang voor linkse partijen het grootst is in de stedelijke gebieden, wat ook terugkomt in de kandidatenselectie van deze partijen voor de Europese verkiezingen. Zo is 63,16% van de kandidaten van Groen afkomstig uit één van de dertien centrumsteden en Brussel. Voor sp.a is dat 73,68% en voor PVDA zelfs 81,25%. Het aandeel van kandidaten uit de steden is bij sp.a overigens bij de opeenvolgende Europese verkiezingen alleen maar toegenomen. Daartegenover staat N-VA, waarvan slechts 10,53% van de kandidaten in de stad woont. Dit was bij de verkiezingen in 2009 nog meer dan de helft. Ook bij CD&V – traditioneel sterk op het platteland – komt slechts een derde van de kandidaten uit de centrumsteden of Brussel. Dat is overigens bij de vorige Europese verkiezingen ook steeds het geval geweest.

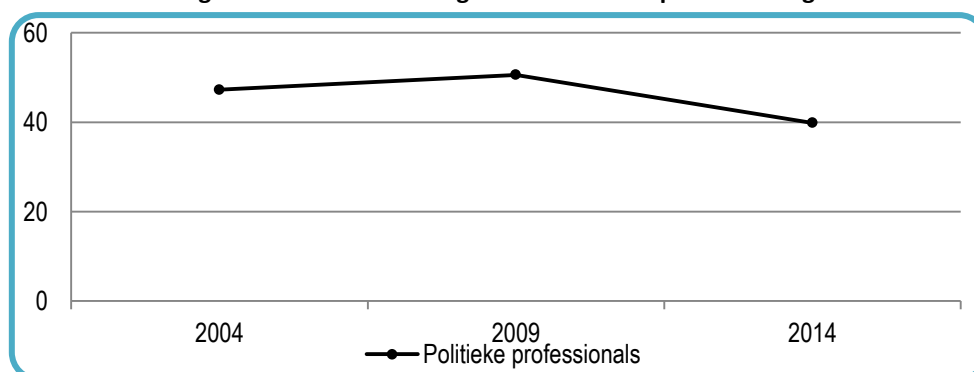
Figuur 6: Aandeel van kandidaten uit centrumsteden en Brussel per partij (2004,2009 en 2014)

	2004	2009	2014
PVDA			81,25
sp.a	38,89	66,67	73,68
Groen	72,73	71,43	63,16
Open Vld	25,00	42,86	52,63
Vlaams Belang	40,91	57,14	42,11
CD&V	33,33	38,10	36,84
N-VA	25,00	52,38	10,53
LDD		38,10	
Spirit/SLP	100,00	61,90	
Vivant	100,00		

Politieke achtergrond

Wanneer we de politieke achtergrond van de kandidaten bekijken, zien we dat een groot deel politiek actief is, hetzij als politicus, hetzij als politiek medewerker achter de schermen. In 2004 en 2009 had ongeveer de helft van de kandidaten een politieke achtergrond. In 2014 is dit veer 40%.

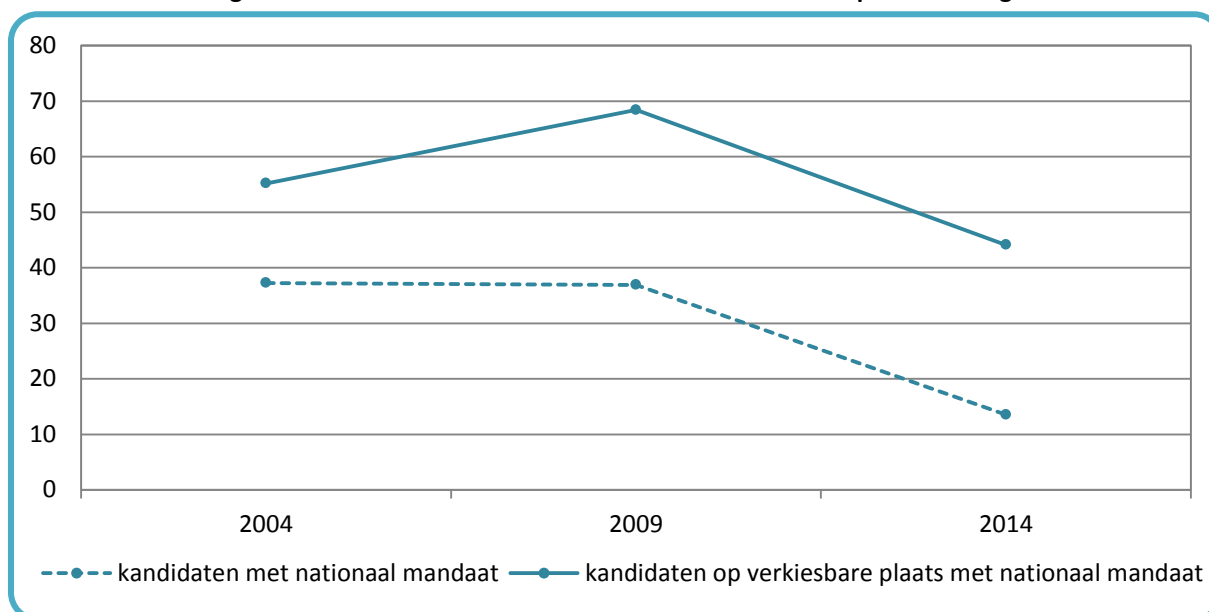
Figuur 7: Politieke achtergrond kandidaten per verkiezing

Nationaal mandaat

De verkiezingen voor het Europees Parlement zijn voor politieke partijen in het bijzonder interessant omdat de kieskring zich uitstrekt over heel Vlaanderen en Brussel, terwijl voor de Vlaamse en Kamerverkiezingen wordt gewerkt met provinciale kieskringen. Door de afschaffing van de rechtstreekse verkiezing van de Senaat zijn de kandidaten voor het Europees Parlement bijgevolg de enige die in heel Vlaanderen campagne moeten voeren. Het is dan ook niet verwonderlijk dat partijen politici met enige nationale bekendheid trachten uit te spelen. Bij de verkiezingen van 2004 en 2009 bekleedde 37% van de kandidaten een nationaal mandaat, i.e. parlamentslid of uitvoerend mandaat op regionaal, federaal of Europees niveau. Als we enkel de verkiesbare plaatsen in beschouwing nemen, ligt het aantal nog hoger. Bij de verkiezingen van 2004 werd 55% van de verkiesbare plaatsen ingenomen door een politicus met een regionaal, nationaal of Europees mandaat, waarvan de helft uittredende Europese parlamentsleden. In 2009 was dit zelfs 68%. Het aandeel van de uittredende Europarlementsleden lag toen iets lager: 12 van 26 kandidaten.

Figuur 8: Aandeel kandidaten met een nationaal mandaat per verkiezing

De verkiezingen van 2014 brengen hier echter verandering in. Vanaf deze verkiezingen is het immers verboden om op hetzelfde ogenblik kandidaat te zijn voor meerdere parlementen. Politici moeten dus een keuze maken tussen een mandaat op regionaal, federaal of Europees niveau. Daarnaast kan een politicus niet tegelijkertijd kandidaat-titularis en kandidaat-opvolger zijn op dezelfde lijst. Het effect van deze nieuwe regelgeving komt duidelijk tot uiting in de samenstelling van de kieslijsten. Nog slechts 13,5% van de kandidaten heeft een nationaal mandaat. Bij de verkiesbare plaatsen gaat het om 44%, waarvan meer dan helft – 9 van de 15 plaatsen – uittredende parlamentsleden.

De uittredende parlamentsleden krijgen dus een belangrijke plaats op de lijst. Verschillende van hen zetelen dan ook al een aantal legislaturen in het Europees Parlement. Wanneer we de 9 uittredende parlamentsleden bekijken die opnieuw kandidaat zijn, zien we dat ze gemiddeld al ruim tien jaar – of twee legislaturen – zetelen. Onderling zijn er echter grote verschillen. Zo werd Mark Demesmaeker pas in 2013 Europees parlamentslid terwijl Marianne Thyssen al sinds 1991 zetelt.

Figuur 9: Duur van het mandaat van de huidige uittredende parlementsleden

Uittredende Parlementsleden	Beginjaar mandaat	Duur mandaat (jaren)
Marianne Thyssen	1991	23
Bart Staes	1999	15
Annemie Neyts-Uyttebroeck	1994-1999; 2004	15
Saïd El Khadraoui	2003	11
Ivo Belet	2004	10
Kathleen Van Brempt	2000-2003; 2009	8
Guy Verhofstadt	2009	5
Philippe De Backer	2011	3
Mark Demesmaeker	2013	1
Gemiddelde duur		10,11

Lokaal mandaat

Daarnaast hebben we ook de lokale activiteitsgraad van de kandidaten onderzocht. Daarbij valt op dat, net zoals in 2009, de helft van de kandidaten voor de Europese verkiezingen een mandaat op lokaal niveau bekleedt. Bij de verkiezingen van 2004 was 40% van de kandidaten ook lokaal actief.

Bij de overgrote meerderheid hiervan gaat het enkel om een positie in de gemeenteraad. Dit aantal is doorheen de jaren licht toegenomen. In 2004 was bijna 32% van de kandidaten ook gemeenteraadslid; in 2009 was dit 33% en bij de huidige verkiezingen gaat het om 36% van de kandidaten. Het aantal lokale uitvoerende mandaten (schepen of burgemeester) ligt lager. In 2004 bekleedde ongeveer 5% van de kandidaten zo'n mandaat. In 2009 en 2014 gaat het om 12,5%. Het aandeel van kandiderende burgemeesters ligt nog lager. Bij verkiezingen van 2004 was slechts 3,6% van de kandidaten burgemeester; in 2009 was dit 4%. Bij de verkiezingen van 2014 is slechts 1,5% van de kandidaten lokaal actief als burgemeester. Ondanks het feit dat lokale verankering een belangrijk politiek gegeven blijft in België, blijkt een lokaal uitvoerend mandaat toch moeilijk combineerbaar met een zitje in het Europees Parlement.

Figuur 10: Aantal kandidaten met een lokale mandaat per verkiezing

